BOEKBESPREKING.

„Beknopte Kerkelijke Boekhouding", samengesteld door M. C. van den Ende.
Uitgave van Oosterbaan & Le Cointre, Goes.

I. De samensteller geeft geen direct bescheid op de vraag, of de door hem ontworpen boekhouding bedoeld is voor groote, middel-groote of kleine kerken. Wij moeten derhalve zijn bedoeling afleiden uit enkele woorden en gegevens, die hierbij als leidraad kunnen dienen.

Allereerst valt dan te letten op den aanhef van de „Toelichting": „Ieder, die belast is met het financieel beheer eener Kerk, heeft telken jare verslag uit te brengen" enz. Hier wordt dus in het algemeen gesproken over „eene" Kerk, zonder meer.

Dat de samensteller niet op zeer kleine kerken het oog heeft gehad, valt af te leiden uit de onderscheiding, die hij bij den „Inventaris" maakt in de rubriek „Vaste Goederen"; hij noemt n.l. niet alleen een kerkgebouw, maar wil ook afzonderlijk opgenomen zien een pastorie en een v e r e e n i g i n g s g e b o u w. Het noemen van „Kerkgebouw" in 't enkelvoud zou er op kunnen duiden, dat wel aan kleine kerken gedacht is. Evenwel zijn er weer andere uitdrukkingen (als Tractementen; — meervoud) die op kerken van grooten omvang schijnen te doelen.

Men mag o.i. aannemen, dat de samensteller bedoelt, dat zijn boekhouding voor alle kerken zonder onderscheid kan worden gebezigd.

II. a. In de „Toelichting" is te lezen, dat het gewone „Kasboekje" (het verkleinwoord is van den samensteller) niet vervalt. Al wie uit de algemeene aankondiging van „Kerkelijke B o e k h o u d i n g", mocht afleiden hier een, zij het ook „beknopte", dan toch volledige administratie te vinden, zal worden teleurgesteld.

b. De samensteller wil in een „Kolommenkasboek" rubrieeren, hetgeen in het gewone kasboek dagelijks wordt geboekt. Deze rubrieering moet dan verder dienen als grondslag voor de opstelling der jaarrekening, van de begrooting, en van het aan de gemeente uit te brengen verslag. Hij onderscheidt de ontvangsten en uitgaven elk in 14 rubrieken. Dertien daarvan hebben een eigen bestemming, slechts betaalde ontvangsten, respectievelijk uitgaven, mogen in die kolommen worden geboekt, doch slechts met geldbedragen. Gelegenheid tot eenige specificatie van de in deze dertien rubrieken te boeken posten ontbreekt.

De laatste kolom is bestemd voor „Diversen", voor de toelichting van de hierin te boeken bedragen is een ruimte beschikbaar van 6,6 c.M. Deze maat krijgt beteekenis, wanneer men weet, dat alle ontvangsten, respectievelijk uitgaven, van één week op één regel moeten worden geboekt; dit brengt dus mede, dat alle posten, die in eene week in de kolom „Diversen" moeten worden geboekt, geen meerdere toelichting kunnen ontvangen, dan in een ruimte van 6,6 c.M. mogelijk is.

Hiermede zijn wij gekomen tot één der bezwaren tegen dit ontwerp. Het is het nadeel van elke tabellarische inrichting, dat men beperkt is tot de een, vastgestelde kolommen. Het invoeren van een tabellarisch administratie vereischt is het algemeen veel zorg en is aan 't eis mogelijk, zeeg de rubriek „diversen" tot minimum. Zoo verbruik kan worden teruggebracht en bovendien de nog schr te laeken posten beboorlijk kunnen worden toegelicht, zo wanneer de samensteller nu had bedoeld, dat zijn ontwerpen bestemd waren voor zeer kleine kerken, dan zou toegegeven kunnen worden, dat die ontwerpen voor statistische doeleinden eenige verdienste hadden. Nu echter het ontwerp moet dienen voor alle kerken zonder onderscheid en niet alleen voor statistiek, maar in de eerste plaats voor de boekhouding, tevens voor jaarrekening, begrooting e.a., zijn wij van meening, dat de praktijk in veel bezwaren met zich brengt.

In de kolom Diversen toch moeten bijv. geboekt worden allossing op hypotheek, op obligatieleeningen (beide te onderscheiden naar de drie, door den samensteller genoemde onroerende goederen en in grootere kerken in nog grooter aantal), aankoop van effecten, terugbetaling van tijdelijk opgenomen gelden (en nu naar de uitgaven alleen te behandelen. We zouden nog meer kunnen noemen, bijv. de betaalde coupons; het schijnt echter de bedoeling te wezen, die onder interest te boeken; we zullen ons bezwaar daartegen hier niet nader ontvouwen.

Wij achten het een bezwaar, dat de eerste dertien rubrieken slechts geldbedragen zullen bevatten zonder eenige toelichting, dat bijv. de vrijwillige bedragen niet kunnen worden onderscheiden naar de wijken, die in menige kerk practisch bestaan en dus ook administratief behooren te worden gesplitst, dat voorts tractementen en salarissen, pensioenen, onderhoud gebouwen, dienst des woords, om slechts enkele voorbeelden te noemen, niet kunnen worden toegelicht. Het is in deze administratie niet mogelijk een exploitatie-rekening te maken van het „vereenigingsgebouw", wat een eisch der praktijk geneemd mag worden voor een kerk, die een dergelijk gebouw exploiteert. De samensteller zegt niet, maar bedoelt vermoedelijk wel, dat in „Pensioenen" emeritantsgelden en pensioenen aan diverse beambten tezamen moeten worden geboekt, van samenvoeging, waar nog een ander dan een administratief bezwaar tegen in te brengen is. Evenzeer schijnt hij te willen samenvoegen tractementen van predikanten en salarissen van andere, bezoldiging ontvangende personen, waardoor het, in grootere kerken, onmogelijk wordt de kosten van de „geestelijke"[1]) met die van de „technische"[1]) organisatie te vergelijken en elke groep op zichzelf te beoordeelen.

Deze inrichting levert bezwaren op voor de Commissie van Beheer bij de boekhouding zelf, bij haar eigen controlewerk, bij de opstelling der jaarrekening, bij het opmaken van de begrooting. Bezwaren ondervindt ook de Commissie van controle.

De laatste jaren is een streven waarneembaar, om te komen tot een o v e r z i c h t e l i j k grootboek, hetwelk op zichzelf lees en verstaanbaar is, deze ontwerpen voeren ons weer terug naar toestanden erger dan de onderwetsche grootboeken ons bezorgden.

III. De „Inventaris", die volgens den samensteller is „de beschrijving van den boedel" waarop „De" (dus zonder onderscheid, A. S.) „bezittingen (en natuurlijk ook de schulden, A. S.) dienen voor hun waarde te boek te staan", bevat geen gelegenheid om te vermelden de saldi van een rekening bij een bank en bij den post-cheque en girodienst, de totaalcijfers van de op den balansdatum nog openstaande, doch reeds vervallen coupons, van uitgeloste obligaties, van tijdelijk opgenomen gelden, de diverse fondsen, (welke laatste ook in kleine kerken bestaan kunnen). Wel geeft de samensteller onder de „activa" gelegenheid om „Andere bezittingen" te vermelden, doch slechts met één totaal bedrag zonder specificatie, waarmee hij derhalve in strijd komt met zijn definitie: „b e s c h r i j v i n g van den boedel". Onder de passiva zoekt men tevergeefs naar een vermelding zelfs van „andere schulden".

Uit deze opsomming van niet-vermelde schulden volgt een ander bezwaar, dat ons ook weer terugvoert tot het „kolommen-kasboek". De samensteller schijnt niet noodig te achten een (wettelijk verplichte) uitloting van obligaties in zijn administratie te boeken, noch op den inventaris tusschen wel- en niet-opeischbare schulden te onderscheiden. Evenmin schijnt hij een boeking van de vervallen renteteruggaven van obligatieleeningen en een vermelding van de op den balansdatum nog onbetaalde coupons overbodig te achten.

[1]) Men sta ons kortheidshalve deze benamingen toe. A. S.

Het is ook niet duidelijk, op welke wijze iemand, die wettelijke verplichtingen, ontstaande uit de uitloting van obligaties en het opeischbaar worden van coupons wel wil boeken, daartoe gelegenheid vindt. Een bekwame administrateur ziet wel kans zoo iets via het „dagelijksch kasboekje" te verwerken, doch de administratief minder ontwikkelden zullen er eenvoudig geen raad mee weten. Dat men „minder laat" ondervindt bij het gebruik van deze boekhouding, zooals het in de „Toelichting" heet, is ten aanzien van deze factoren allhans niet juist.

Het niet vermelden op den „Inventaris" van allerlei schulden (aan de bovenstaande opsomming zouden nog toe te voegen zijn de rente per den balansdatum verschuldigd, maar nog niet vervallen, op hypotheek e.a., geldleeningen, enz.; schulden aan leveranciers), vestigt den indruk, dat de samensteller bewust of onbewust voor de k e r k wil propageeren de z.g. „kasadministratie" in haar eenvoudigsten vorm; hij moet dan echter weten en vermelden welke neven-arbeid en neven-stukken daarbij vereischt zijn.

Voor de s c h o l e n schijnt hij dien vorm weer niet te wenschen, daar allhans noemt hij enkele dezer schulden wel. Een motiveering van dit verschil in behandeling ontbreekt.

Deze Inventaris (of Balans) staat jos van de eigenlijke boekhouding, een streng aanpassen aan een Verlies- en Winstrekening wordt gemist en hierdoor loopen een krachtig controle-middel. Het is onbetrouwbaar zulk een balans-opmaking in dezen tijd opnieuw gepropageerd te zien.

IV. Wanneer men de „Begrooting" beschouwt, wordt men getroffen door een vermenging van z.g. buitengewone met gewone ontvangsten en uitgaven. De samensteller toch noemt onder de ontvangsten allereerst op: „Hypotheek (Geldl.)". Ieder verstaat, dat gelden, uit hypotheken te ontvangen, beschouwd moeten worden als z.g. buitengewone ontvangsten, die men alleen mag aanwenden voor buitengewone uitgaven als bijv. bouw van een kerk e.d.

Zulke uitgaven, die dus als tegenhanger voor de genoemde buitengewone ontvangsten moeten dienen, zoekt men tevergeefs.

Mocht de samensteller willen opmerken, dat de genoemde ontvangstpost zijn tegenhanger vindt in den eersten uitgaafpost t.w. „Allossing Hypotheek of Geldleening", dan antwoorden wij, dat zijn opstelling een andere verwachting wekt. Immers steeds moet in een begrooting van een lichaam als een kerk onder de uitgaven worden gerekend met de gewone jaarlijksche allossing op de genoemde schulden, welke in tegenstelling met de op „Hypotheek (of Geldl.)" o p t e NEMEN gelden, het karakter draagt van gewone uitgaven, even gewoon als Tractementen, e.d.

De samensteller acht het schijnbaar ook geen bezwaar, „legaten" als gewone ontvangsten te behandelen. Hij noemt ze allhans tezamen met „giften". De „Reserve" onder de uitgaven genoemd, kan hier geen verklaring geven, wanneer men de toelichting leest, daarvan verstrekt op de eerste bladzijde:

V. In zijn „toelichting" zegt de samensteller nog: „De toeleg moet zijn minder uit te geven dan ontvangen wordt, ten einde Reserve te vormen, waaruit de vaak verrassend groote „onvoorziene uitgaven" kunnen worden bestreden", waarop dan volgt: „Een kerkbestuur is schuldenlast onwaardig". Meening deze woorden niet lezen zonder kennis te nemen van de omschrijving, die de samensteller zelf geeft van het woord „schuldenlast" in den volgenden zin, welke luidt:

„Bij „schuldenlast" zit niet zooveer voor de gedachte aan hypotheken of geldleeningen, die met annuiteiten geannuiteerd (lees: afgelost, A. S.) worden en in onroerende goederen ruime tegenwaarde hebben, als wel „opgenomen gelden" ter bestrijding der gewone kosten, welke dan gedeeltelijk moeten worden uit de opbrengst van „buitengewone collecten".

Terloops zij hier gewezen op het misverstand, dat de samensteller zelf kweekt door zijn boeking van ontvangsten uit „Hypotheek (Geldl.)", boven behandeld. Wij willen tegen de woorden „zoo zeer" eenig bezwaar maken. Had de samensteller zonder meer verklaard: „dat niet voor zit de gedachte" enz. dan zouden wij ons met zijn uitspraak wel kunnen verenigen. Leest men de woorden zooals zij er na staan, dan volgt daaruit, dat de samensteller toch wel eenigermate een schuldenlast een kerk onwaardig keurt. Deze indruk wordt versterkt door den eisch van r u i m e tegenwaarde (lees: o v e r w a a r d e, A. S.). Hij gaat hiermede tegen de algemeene overtuiging in en ook tegen de uitspraak van wijlen prof. Huigers, die het geloofsveel schuldvrij maken van kerkgebouwen heeft ontraden; een uitspraak, waarvan de wijsheid duidelijk gebleken is bij de jongste beroerningen in de Gereformeerde Kerken.

Wij hebben gemeend in de bespreking van het aangeboden ontwerp wat uitvoerig te moeten zijn, omdat een afbrekende critiek zonder meer o.i. niet betamelijk is.

Hiermede is echter niet gezegd, dat de behandeling nu uitgeput is. Wij hebben slechts in het voorbijgaan gewezen op slordigheden in de taal; wij zullen niet handelen over het bijna lichtzinnige van een poging, om met een „Toelichting" van 45 regels (waarvan verscheidene dan nog zijn besteed aan wat men zou kunnen noemen Algemeene Beschouwingen) ook niet-ontwikkelden wegwijs te maken.

Wij meenen, na al het voorgaande te mogen concludeeren, dat het gebruik van deze „boekhouding" moet worden ontraden.

A. SCHILDER.

's-Gravenhage, 12 November 1927.

„Beknopte Boekhouding ten behoeve van Bijzondere Scholen", door M. C. van den Ende.
Uitgave van Oosterbaan & Le Cointre, Goes.

Kortheidshalve zij verwezen naar de bovenstaande bespreking van de „Beknopte Kerkelijke Boekhouding". Verschillende der daar gemaakte opmerkingen gelden ook ten aanzien van deze „scholen-boekhouding". Wij willen ons met het maken van de volgende opmerkingen volstaan.

I. In afwijking van het balans-model voor de kerk, wordt voor de scholen wel noodig geacht op de balans rekening te houden met interest en onkosten, die per den balansdatum verschuldigd zijn over het afgelopen jaar. Wij zijn, zooals boven bleek, van het wel-opvoeren voorstanders, maar wij kunnen voor het verschil in behandeling geen redenen ontdekken.

Echter geldt ook hier, dat de Balans (en haar „kapitaal"-cijfer) bij de gegeven inrichting der „Recapitulatie" en „Toelichting" niet op die Recapitulatie kan aansluiten, maar geheel gesloten komt te staan, wat een stap (maar dan ook een zeer groote) achterwaarts beteekent.

II. De Statistiek, onder E gegeven, krijgt voor een schoolbestuur eerst belang, indien die wordt opgezet naar bepaalde dagen in kwartalen. (Men zie bijv. art. 28, 6e lid der Lager Onderwijswet 1920). Het zo gegeven model dwingt het schoolbestuur naast deze, nog weer een andere statistiek samen te stellen.

III. Blijkbaar is de samensteller gebonden geweest aan een zeker papierformaat; anders laat zich moeilijk verklaren de bekrompenheid van het „kolommen kasboek".

De kolom „omschrijving" bijv. heeft een ruimte van 1,6 c.M. En deze kolom moet bevatten:

a. een „korte aanteekening voor de boekingen in „diversen"";
b. „de nummers der kwitantien".

Wanneer men er op let, dat ook dit kolommen-kasboek weer dienen moet voor de boeking van week-totalen (dus alle ontvangsten en alle uitgaven naar de gegeven rubrieken gesplitst en deze rubriek-totalen achter elkander geboekt) dan vraagt men zich af, wie de kunst verstaan zal om behalve de nummers (meervoud) der kwitanties van een geheele week, in deze kleine ruimte ook nog te geven een omschrijving van de posten, welke in de drie „diversen"-kolommen (zoowel voor ontvangsten als voor uitgaven) alsmede in de kolom 14 zullen worden geboekt.

Dit klemt nog te meer, wanneer men zich rekenschap geeft van hetgeen zoaal onder „Diversen" zal moeten worden geboekt. De samensteller noemt in zijn „Toelichting" slechts de artt. 97 en 101 der Lager-Onderwijswet, als richtsnoer voor zijn „oordeelkundige"[?]) indeeling. Bij gebrek aan een uiteenzetting van de manier, waarop men ze moet administreeren, zal men niet anders kunnen doen dan onder „Diversen" brengen de uitgaven, die men doet in verband met de artt. 72 e.v., 100, 101, 9e lid, 102 en 205 van dezelfde wet; welke artikelen alle betrekking hebben op de verhouding tot de Gemeente en dus tot boekingen in één en dezelfde „Diversen"-kolom aanleiding geven.

We zullen nu de andere Diversen-kolommen maar laten rusten.

IV. Hoe veelvuldig ook de „Diversen" worden opgevoerd, toch is het nog te weinig gedaan. In de „Recapitulatie" n.l. zou men die aanvulling verwachten, doch daar ontbreekt zij. De kolom „School" zou dan wellicht bruikbaar worden voor een overzicht van de ontvangsten en de uitgaven, die voor rekening der school zijn, en dus voor een berekening van hetgeen de „School" daarvan heeft overgehouden, respectievelijk daarop is tekort gekomen. Doch dit wordt geheel onmogelijk, nu in die eene kolom moeten worden geboekt „Allossing en Interest", Bankstortingen en contributies enz. Aldus worden cijfers, die werkelijk winst of verlies voorstellen (of wil men: baten en lasten) vermengd met gewone mutaties in de kapitaals-bestanddeelen.

Mocht de samensteller willen opmerken, dat een recapitulatie niet dient voor het even genoemde doel, dan moet er hem een ernstig verwijt van gemaakt worden, dat hij in deze „boekhouding" geen verlies- en winstrekening heeft opgenomen en aldus de schoolbesturen laat zitten voor de vraag hoe zij „rekening en verantwoording" (ex „toelichting") zullen doen.

V. De samensteller wijdt geen enkel woord aan het vraagstuk, hoe schoolbesturen moeten doen die meer dan één school besturen. Art. 101, 8e lid der Lager-Onderwijswet 1920 maakt het gewenscht en kan in sommige gevallen zelfs verplichten om bij twee of meer scholen van elke school een gesplitste administratie te voeren.

Evenmin zegt de samensteller niet hoe een schoolbestuur in deze boekhouding moet verwerken de cijfers betreffende bewaarscholen, die eventueel worden gedreven, hetzij voor eigen rekening (in welk geval men weer tot de „Diversen"-kolom zijn toevlucht zal moeten nemen) hetzij voor rekening van de Gemeente.

VI. In zijn Toelichting zegt de samensteller, dat in de kolom met het opschrift „Schoolmeubelen en Leermiddelen" moet worden geboekt o.a. a a n s c h a f f i n g v a n l e e r m i d d e l e n (spatieering van ons, A. S.) en schoolbehoeften. Er is nog wel een verklaring te vinden voor deze woorden, doch een studie van de artt. 72 e.v. van de meergenoemde wet zal den samensteller doen inzien, hoe gevaarlijk deze „toelichting" kan zijn en dat, wie leiden wil, zich juister en vollediger behoort uit te drukken.

VII. Uit het balansmodel krijgt men den indruk, dat de samensteller niet voldoende overzicht de moeilijkheden, die kunnen voortvloeien uit het in de wet vastgelegde verrekeningssysteem. Men weet, dat de verrekening met de Gemeente volgens art. 101, 8e lid, geschiedt „Om de drie jaren", maar deze verrekening kan zoo lang duren, dat ons bekende schoolbesturen thans nog wachten op de afrekening van de driejarige periode 1 Januari 1922—31 December 1924. Wie dit bedenkt, vraagt zich af, met alleen of de balansposten, genummerd 9 (op zichzelf wel juist zijn (administratief zou het juister zijn om niet te noemen een s a l d o van „subsidie" (lees: voorschotten; zie art. 103, 3e lid, A. S.) en exploitatie-uitgaven, maar beide groepen afzonderlijk te noemen), maar ook of men een schoolbestuur niet moet geven een afzonderlijke specificatie, waaruit duidelijk blijkt het verloop van de onderscheidene jaren.

VIII. Het is ons niet duidelijk geworden welk gemak de schoolbesturen kunnen hebben van deze boekhouding, wanneer zij de afrekening (eens per drie jaren) met de Gemeente moeten opmaken. De Gemeente aanvaardt een boekhouding als deze niet, een afschrift daarvan evenmin. De schoolbesturen zullen derhalve verplicht zijn een nieuwe opstelling te maken van de uitgaven die zij aan het gemeentebestuur in rekening willen brengen en zullen daarom weer moeten teruggaan naar het „dagelijksch kasboekje" (het verkleinwoord is ook hier weer van den samensteller), omtrent de inrichting waarvan de samensteller van deze „boekhouding" niets adviseert.

IX. Het hier aangeboden model van kolommen-kasboek is om de bovenaangezette redenen onbruikbaar voor menschen, die niet groote administratieve bekwaamheid bezitten. Hoe wil de samensteller in deze boekhouding verwerken correcties, als tekens noodig kunnen blijken, wanneer men komt tot het inzicht, dat men vroeger bepaalde posten ten onrechte ten laste van de Gemeente of van de school zou heeft gebracht?

Wie de geschiedenis vanaf 1 Januari 1922 kent en kennis genomen heeft van de jurisprudentie, welke zich gevormd heeft rondom de Lager Onderwijswet 1920, weet, dat voor het aanbrengen van zulke correcties meermalen aanleiding heeft bestaan. Wij herinneren slechts aan het bekende Kon. Besluit van 29 Januari 1927 betreffende de verrekening van assurantie-premie, welk besluit schoolbesturen, met wie de Gemeente nog niet definitief had afgerekend over de jaren 1922—1924, er toe heeft gebracht om ijlings een suppletoire aanvraag over die jaren bij de Gemeente in te dienen. Wij herhalen onze vraag, hoe moeten zulke posten in deze administratie, die slechts ruimte heeft voor 52 weekposten, en ook geen letter meer, worden opgenomen?

X. De samensteller maakt een opmerking in strijd met de wet, wanneer hij in zijn toelichting onder C. schrijft: „Onder nadere goedkeuring van het gemeentebestuur schrijve men af: op Vaste Goederen b.v. 2 pCt. per jaar; op Schoolmeubelen b.v. 10 pCt.; op Leermiddelen b.v. 25 pCt.: of wel, men schatte (ook met goedvinden van het gemeentebestuur? A. S.) de waarde elk jaar". Op ons althans heeft deze redactie den indruk gemaakt, dat de samensteller het vragen van die „nadere goedkeuring" een wettelijk voorschrift acht. Weten: d e G e m e e n t e h e e f t e e n v o u d i g t e n a a n z i e n v a n d e z e m a t e r i e n i e t s g o e d o f a f t e k e u r e n. Wie het art. 205 in verband met de artt. 72 e.v. der Lager Onderwijswet verstaat, zal inzien, dat de samensteller de schoolbesturen een overbodige conferentie met het gemeentebestuur wil doen houden. Het doen-vragen naar niet-verplichte beslissingen der overheid is in strijd met den roep om vrijheid.

Wij concludeeren opnieuw, dat het gebruik van deze boekhouding moet worden ontraden.

A. SCHILDER.

's-Gravenhage, 12 November 1927.

N a s c h r i f t. Omdat de Redactie uitteraard niet bevoegd is over de boven ter beoordeeling aangeboden werken te oordeelen, heeft zij een ter zake kundige, den heer A. Schilder, accountant te 's-Gravenhage, uitgenoodigd haar een recensie te doen toekomen.

Red.